

Eesti toiduainetööstuse 2013. aasta ülevaade

Lühikokkuvõte

- Toiduainetööstus (sh joogitööstus) on üks olulisem haru Eesti töötlevas tööstuses, mis toodab ligi 2% SKPst ning annab olulise panuse üldisesse tööhõivesse - toidutööstustes töötab 14% töötlevas tööstuses hõivatutest.
- Toiduainetööstuse müügitulu oli 2013. aastal 1,8 mld eurot ehk 10% rohkem kui eelmisel aastal. Müügitulu aastane kasv oli ~2 korda kiirem kui töötlevas tööstuses keskmiselt.
- Tööjõupuudusest tingitud palgasurve ning suurenenud kulutused energiale ja toorainele tõstsid toiduainetööstuse kulusid 11%. 2013. aastal oli toiduainetööstuse kulud 1,7 mld eurot.
- Kulude, eriti tööjõukulude, kasv vähendas kogukasumit. Toiduainetööstuse kogukasum oli 2013. aastal 89 mln eurot ehk 10% väikesem kui eelmisel aastal.
- Kasumi vähenemise tulemusel aeglustus lisandväärtuse kasv. Toiduainetööstuses loodi 2013. aastal 276 mln eurot lisandväärtust, suurenedes aastaga vaid 2,6%.
- Eesti jaekaubanduse sortimendis 2013. aastal kodumaist päritolu toidukaupade osakaal aastases võrdluses pisut vähenes. TNS Emori poolt 2013. aastal läbi viidud sortimendi- ja hinnavaatluse¹ käigus kaardistatud tootegruppides oli kodumaiste toodete osakaal sortimendis kokku keskmiselt 57% ehk 2 protsendipunkti vähem kui eelmise aastal. Kodumaiste toodete osakaal oli suurim leibade kategoorias, kus ei tuvastatud ühtegi välismaist päritolu toodet. Kõige väiksem oli eestimaise toodangu osakaal makaronitoodete, margariini ja toiduõlide kategoorias.
- Eesti tarbijatest ¾ eelistavad sisseoste tehes kodumaiseid toiduaineid, selgus 2013. aastal läbi viidud TNS Emori uuringust². Kodumaist toitu iseloomustab kõige enam harjumuspärane maitse ja värskus.
- Põllumajandusministeerium töötas välja Eesti maaelu arengukava (MAK 2014-2020) esialgse versiooni, mille raames kavandatakse uuel eelarveperioodil toetada investeeringuid põllumajandussaaduste töötlemiseks ja turustamiseks 75 mln euroga (+65% võrreldes eelneva perioodiga). Lisavõimalusena laieneb toiduainetööstustele ka uue finantsinstrumendi (nt soodustingimustega laenuid ja garantiid) kasutamise võimalus.
- Eesti Toiduainetööstuse Liit korraldas 2013. aastal juba 19. korda uute toodete konkursi „Eesti Parim Toiduaine“, kus tunnistati parimaks toiduaineks AS M. V. Wooli poolt toodetud marineeritud angersäga.

Sissejuhatus

Toiduainetööstusena on ülevaates käsitletud toiduainete ja joogitootmise ettevõtteid (EMTAK³ 2008 - C10, C11). Vaadeldud on ettevõtete positsiooni majanduses, investeeringuid ning põgusalt on puudutatud ka väliskaubandust. Ülevaate tegemisel on kasutatud Eesti Statistikaameti (SA) lühiajastatistika andmeid.

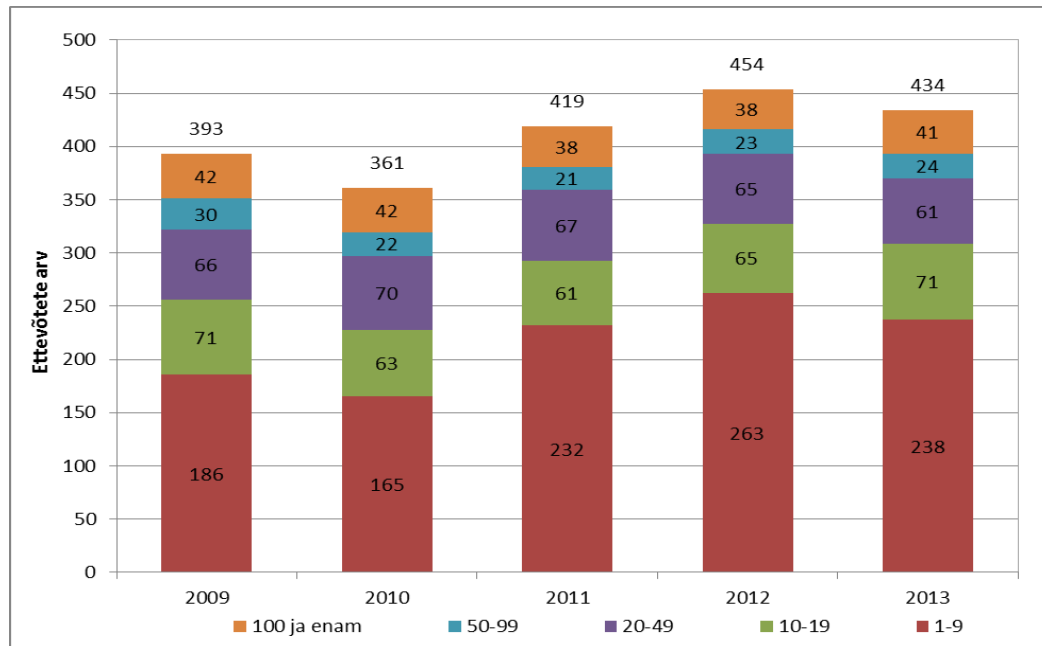
¹ <http://www.agri.ee/public/juurkataloog/UURINGUD/2013/uuring-toidukaubad-2013.pdf>

² <http://www.agri.ee/public/juurkataloog/UURINGUD/2014/uuring-2014-elanike-ostukaitumine-2013.pdf>

³ Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator

Positsioon majanduses

SA lühiajastatistika andmetel oli toiduainetööstuse 2013. aasta keskmine tegutsevate ettevõtete (juriidiliste isikute) arv 434. Võrreldes eelmise aastaga vähenes ettevõtete arv 20 võrra. Suurusgrupiti (tööga hõivatud isikute⁴ arvu järgi) oli toiduainetööstuses kõige enam alla 10 töötajaga nn mikroettevõtteid – 238, moodustades 55% kogu ettevõtete arvust. Aastate lõikes on näha, et kõige muutuvam ongi mikroettevõtete arv, sest teravas toiduainetööstuse konkurentsisis on just nemad kõige haavatavamad. Samal ajal on mikroettevõtted oma väiksuse tõttu kõige paindlikumad ja suurettevõtetega võrreldes on neil lihtsam oma tegevusala vajaduse korral vahetada. Teiste suurusgruppide ettevõtete arv on stabiilsem.

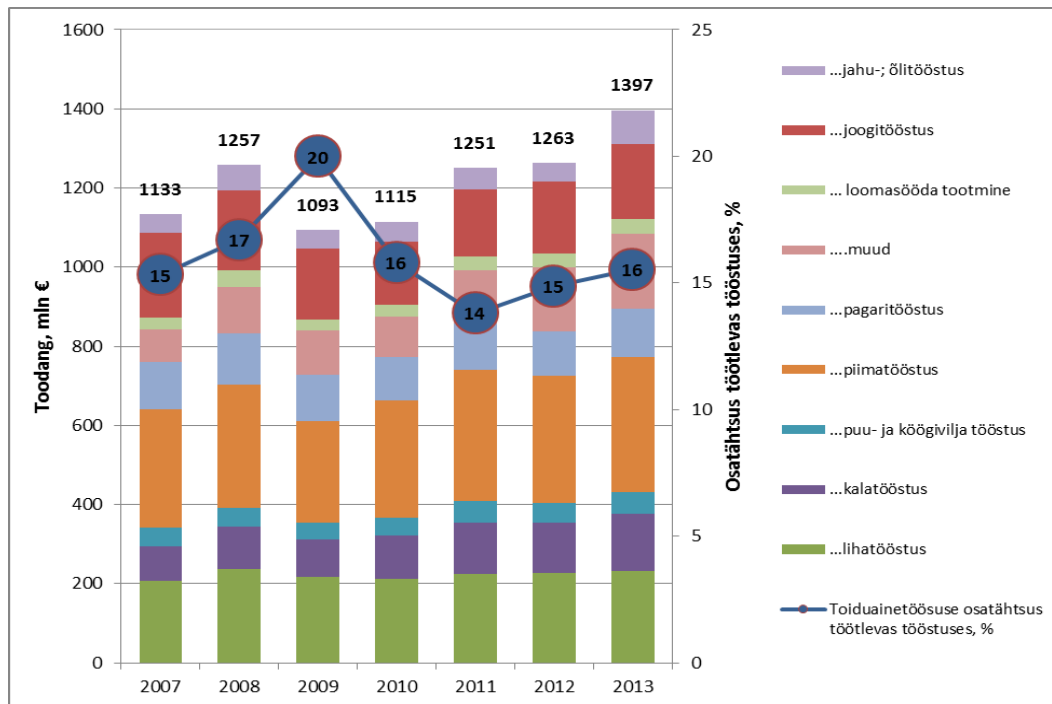

Joonis 1. Toiduainetööstuse ettevõtete arv tööga hõivatud isikute arvu järgi

Allikas: SA

SA lühiajastatistika andmetel toodeti 2013. aastal toiduainetööstusettevõtete poolt kokku ~1,4 mld euro eest toodangut, millest 34% eksporditi. Võrreldes eelneva aastaga suurenes toiduainetööstuse toodang 11%. Toiduainetööstuse toodang moodustas 2013. aastal 16% töötleva tööstuse kogutoodangust. Suurima osa Eesti toiduainetööstuse toodangust annavad jätkuvalt piima- (25%), liha- (17%) ning joogitööstus (14%).

⁴ Kõik ettevõttes töötavad isikud, olenemata töönädala pikkusest

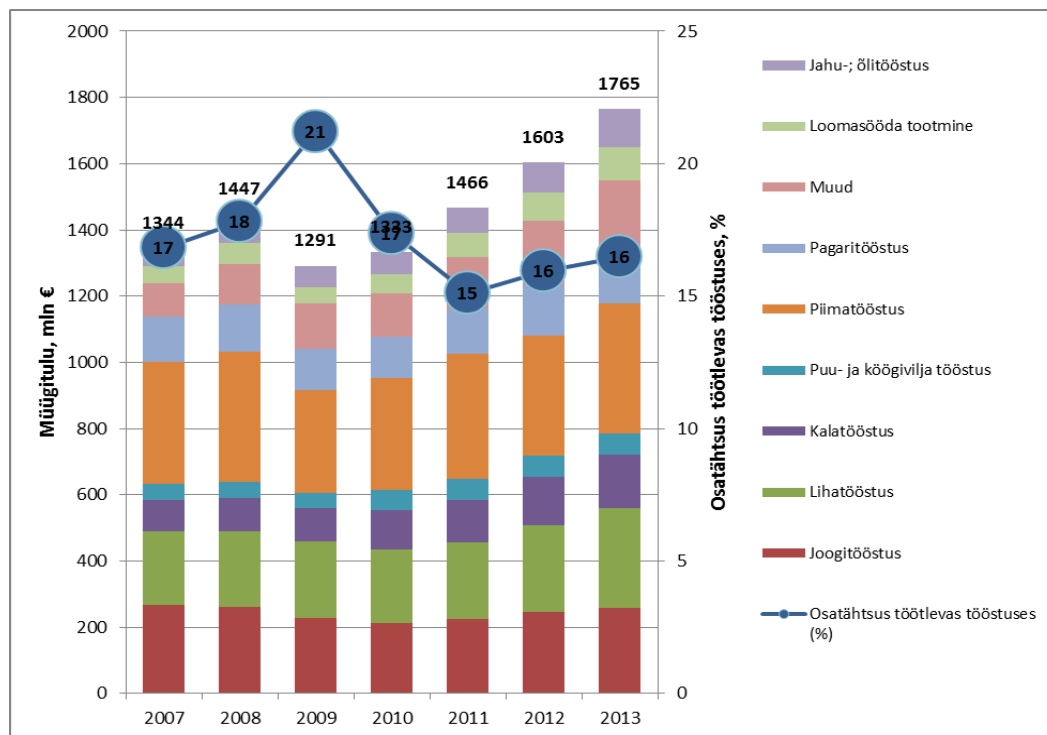

Joonis 2. Toiduainetööstuse toodang (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%), 2007 -2013
Allikas: SA

Majandusnäitajad

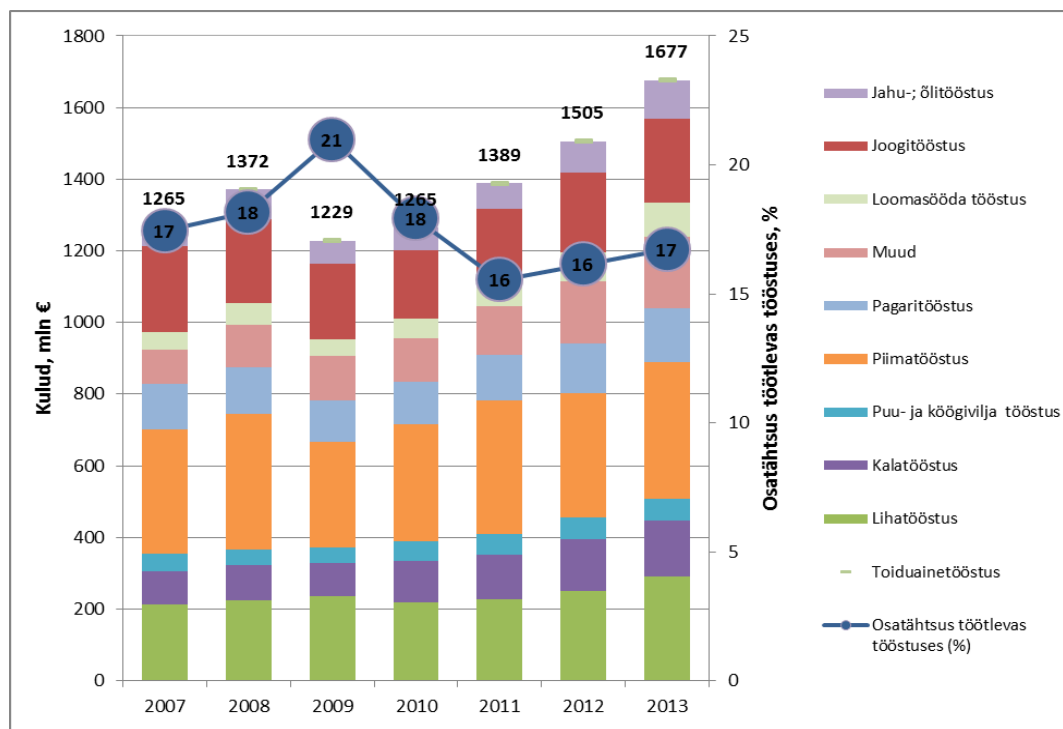
Toiduainetööstuse ettevõtete müügitulu⁵ oli 2013. aastal 1,8 mld eurot. Võrreldes eelmise aastaga kasvas toiduainetööstuse müügitulu 10%. Toiduainetööstuse müügitulu kasv oli ~2 korda kiirem kui töötlevas tööstuses keskmiselt. Palkade kasv ja tarbijate kindlustunde paranemine suurendasid sisenõudlust. Samuti suurenes välisnõudlus. Toiduainetööstuse müügitulu moodustas 2013. aastal 17% töötleva tööstuse müügitulust. Tegevusaladest on piima- (22%), liha- (17%) ning joogitööstusel (15%) jätkuvalt suurim osakaal toiduainetööstuse müügitulus. Kõige enam suurenes aastaga lihatööstuse müügitulu – 16%.

⁵ Joonistel on näidatud jahu- ja õlitööstuse andmed koos, kuna andmekaitse põhimõttest tulenevalt ei avalda SA nende tegevusalade andmeid eraldi

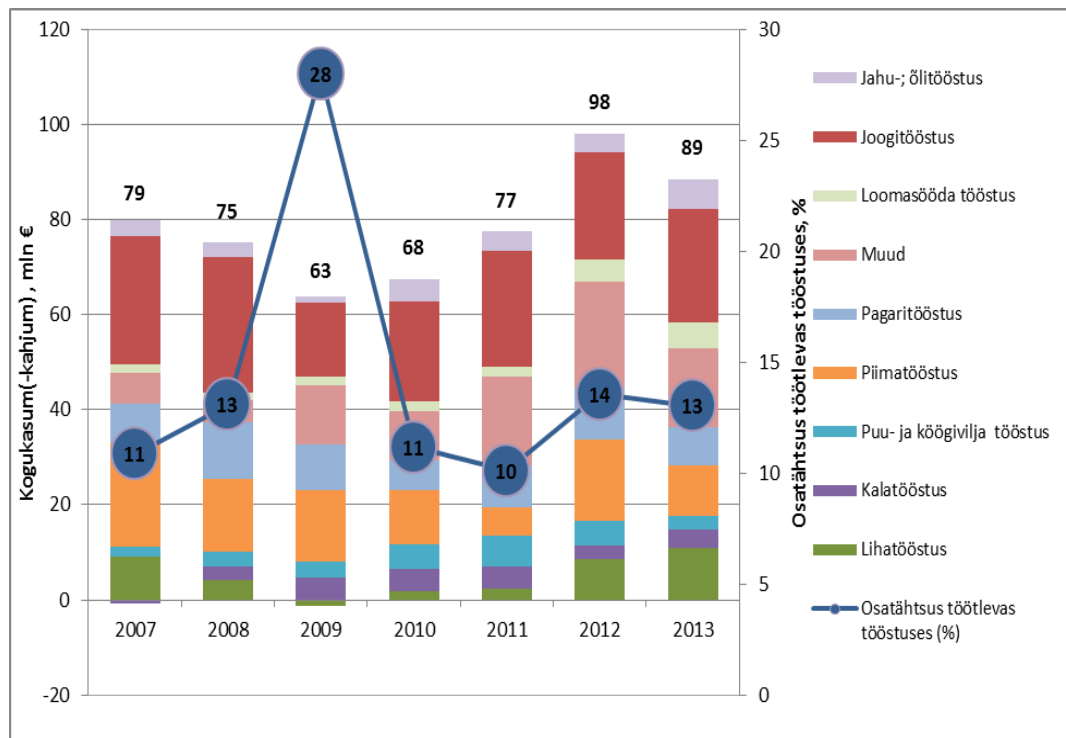
Joonis 3. Toiduainetööstuse müügitulu (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)
Allikas: SA

Sarnaselt eelnevate aastatega kasvasid toiduainetööstuse kulud ka 2013. aastal. Toiduainetööstuse 2013. aasta **kulud** olid 1,7 mld eurot ehk 11% suuremad kui eelmisel aastal. Kuludest kümnendiku moodustasid tööjõukulud. Tööjõupuudusest tingitud palgasurve suurendas tööjõukulusid peaaegu 10%. Lisaks tööjõule suurenesid ka teised kulutused - energiale, toorainele.

Joonis 4. Toiduainetööstuse kulud (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)
Allikas: SA

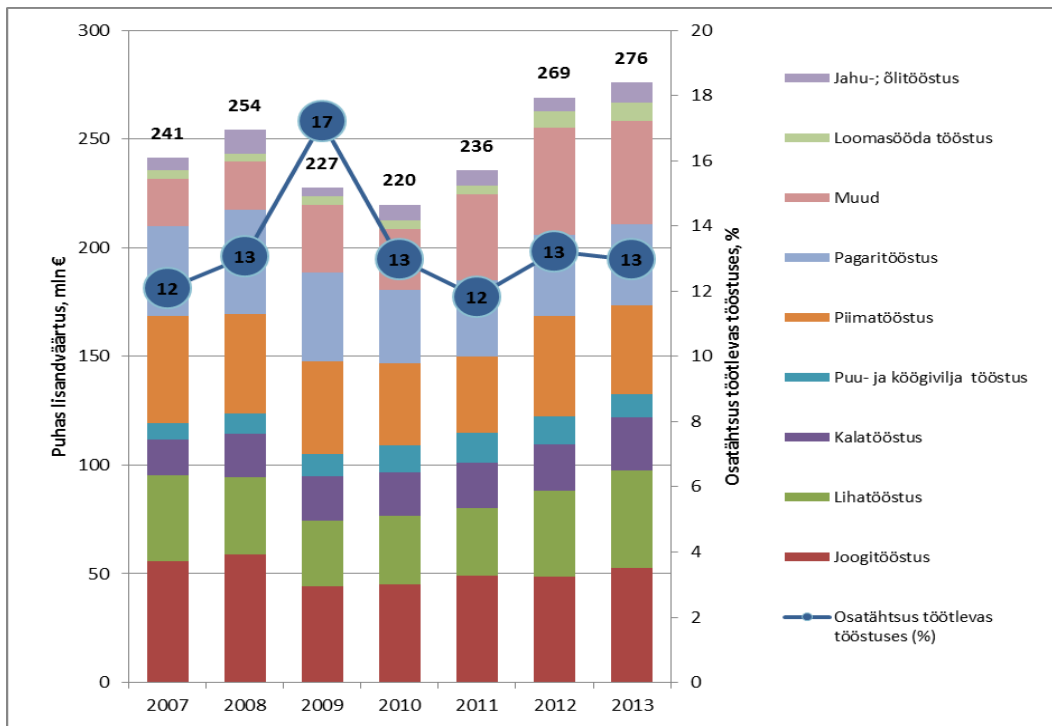
Kulud kasvasid müügitulust kiiremini ja see vähendas ettevõtete kasumit. 2013. aastal oli toiduainetööstuse **kogukasum** 89 mln eurot. Aastases võrdluses langes kogukasum 9,9%. Toiduainetööstuse kogukasumis on aastast- aastasse olnud kõige suurem osakaal joogitööstusel, jäädes ~25-35% vahele. 2013. aastal teenis joogitööstus 27% toiduainetööstuse kogukasumist.

Joonis 5. Toiduainetööstuse kogukasum (-kahjum) (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)
Allikas: SA

Suurima panuse toiduainetööstuse lisandväärtuse loomisse annavad joogi-, liha- ning piimatööstus, kõige tagasihoidlikum on loomasöödatööstuse osa. Kasumi vähenemise tulemusel lisandväärtuse kasv 2013. aastal aeglustus. Toiduainetööstuses 2013. aastal loodud puhas lisandväärtus⁶ oli esialgsetel andmetel 276 mln eurot, suurenedes aastaga 2,6% (2012. a – 14,2%). Kasvu panustasid kõige enam liha- ja kalatööstus, kus eelmise aastaga võrreldes suurenes puhas lisandväärtus ~13%. Kasvu pidurdas kõige enam puu- ja köögiviljatööstus, kus puhas lisandväärtus langes aastases võrdluses üle 15%.

⁶ Puhas lisandväärtus = kogukasum (-kahjum) + tööjõukulud

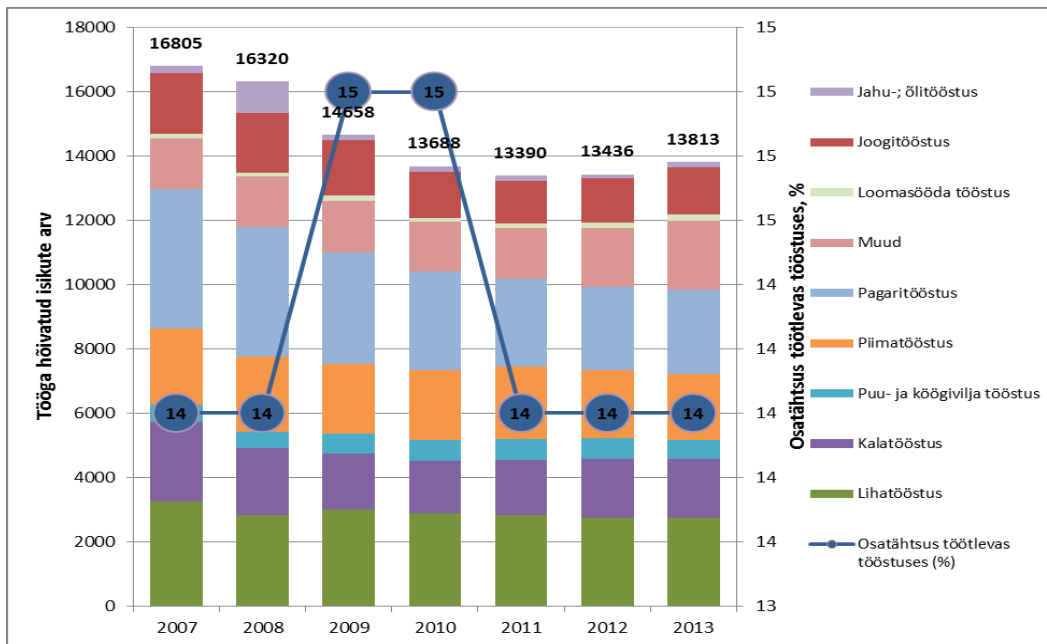

Joonis 6. Toiduainetööstuse lisandväärtus (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: SA

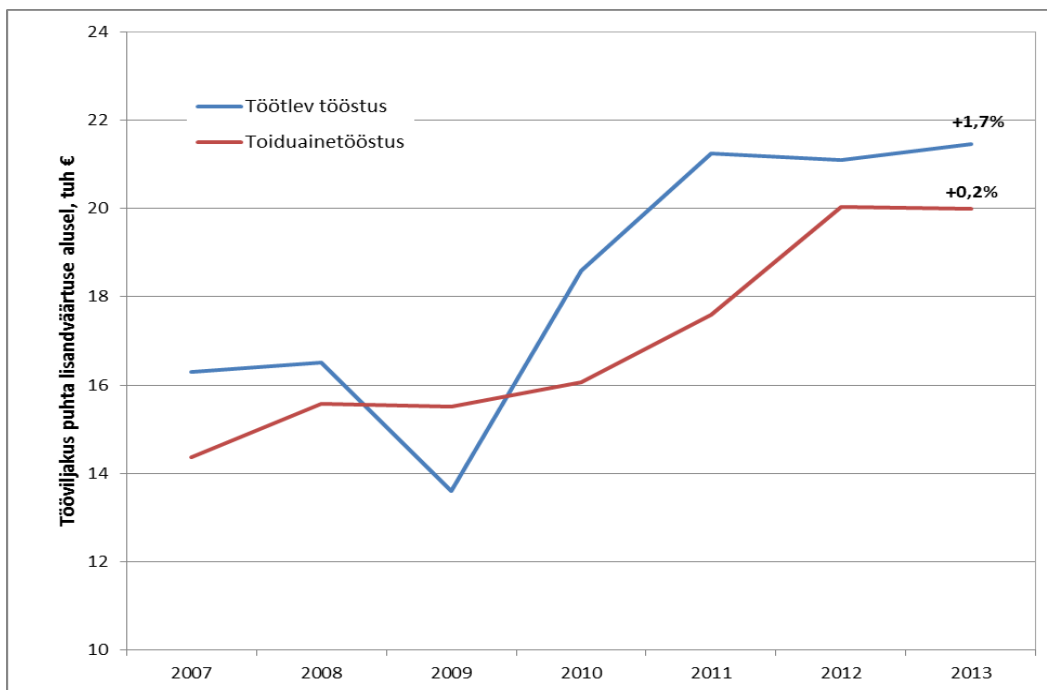
Toiduainetööstuses tegutseb keskmiselt 14% töötlevas tööstuses hõivatud inimestest. Töøjõumahukamad tegevusalad toiduainetööstuses on liha- ja pagaritööstus, kus tegutseb vastavalt 20% ja 19% toiduainetööstuses tööga hõivatud inimestest.

SA andmetel oli 2013. aastal toiduainetööstuses tööga hõivatud keskmiselt 13 813 inimest, mida oli 377 inimese võrra (+2,8%) rohkem kui eelneval aastal. Majanduskriisi aastatel tööga hõivatute arv toiduainetööstuses järsult vähenes, kuid majanduse taastudes hakkas taas kasvama. Vaatamata mõningasele hõivatute arvu suurenemisele paaril viimasel aastal, jääb see endiselt alla kriisieelsele tasemele. Tööhõive vähenemine tuleneb tehnoloogiliste lahenduste juurutamisest ning uuendamistest.

Joonis 7. Tööga hõivatute arv toiduainetööstuses, osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Toiduainetööstus on töötleva tööstuse tegevusalade keskmisest madalama tööviljakusega⁷ tööstusharu. Lisandväärtuse kasvu pidurdumine ja töötajate arvu suurenemine vähendas toiduainetööstuse efektiivsust. Toiduainetööstuses loodi 2013. aastal 20 tuhat eurot lisandväärtust töötaja kohta ehk 0,2% vähem võrreldes eelmise aastaga. Tööviljakuse alusel jagunevad toiduainetööstuse tegevusalad väga erinevalt. Tööviljakuse kasv on aeglasem tegevusaladel, kus kasutatakse endiselt palju inimtööjõudu nt pagaritööstus, kalatööstus. Tunduvalt üle toiduainetööstuse keskmise on tööviljakus joogi- ja loomasööda tööstuses.

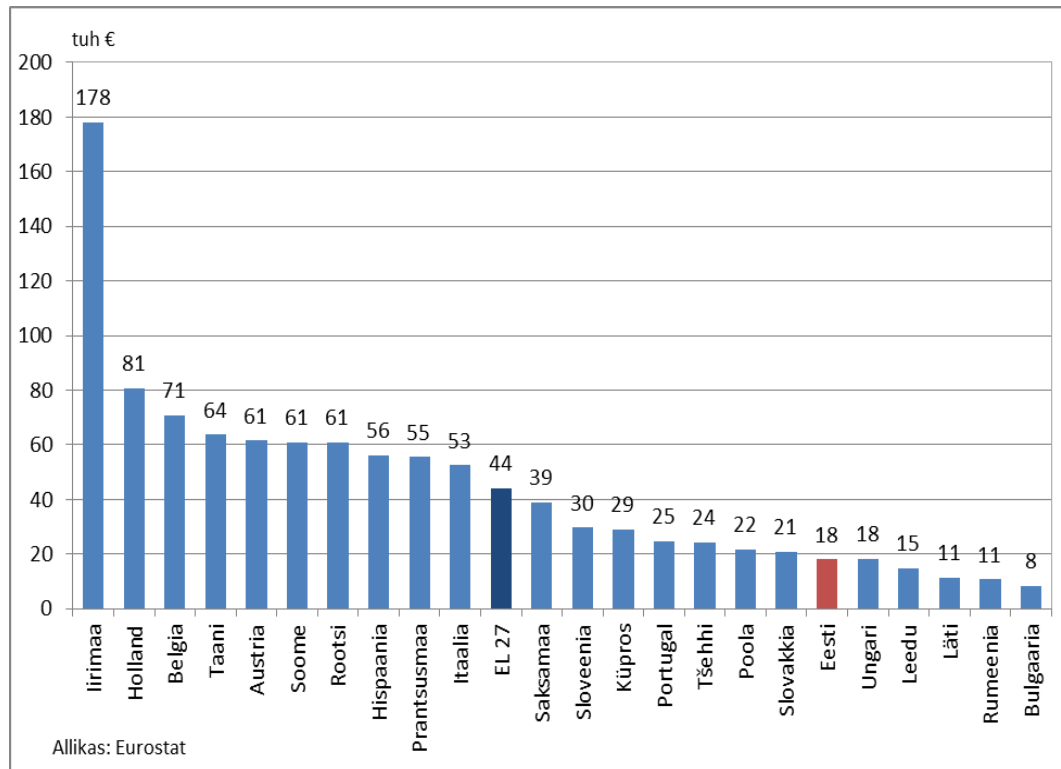

Joonis 6. Töötleva ja toiduainetööstuse tööviljakus puhta lisandväärtuse alusel (tuh €)
Allikas: SA, PM arvutused

⁷ Tööviljakus = puhas lisandväärtus / tööga hõivatud inimeste arv

Kuigi Eestis loodav lisandväärtus töötaja kohta on viimastel aastatel kasvanud, on see veel kaugel maas EL keskmisest, moodustades sellest vaid ~50%. Viimased Eurostat'is avaldatud tööviljakuse andmed kajastavad 2011. aastat. 2011. aastal toodeti Eesti toiduainetööstuses lisandväärtust töötaja kohta aastas 18 tuhat eurot. Lähiriikidega võrreldes oli tööviljakus ~3 korda madalam kui Soomes ja Rootsis, kuid Leedu ja Lätiga võrreldes oli ta kõrgem, vastavalt 23% ja 60%.

Tööviljakuse suurenemine sõltub nii tööjõu kvaliteedist (haritud ja heade tööoskustega töölisel suudavad tootlikumalt töötada) kui ka uute seadmete ning tootmistehnoloogia kasutuselevõtust.

Joonis 7. Tööviljakus lisandväärtuse alusel EL liikmesriikides (2011.aasta)

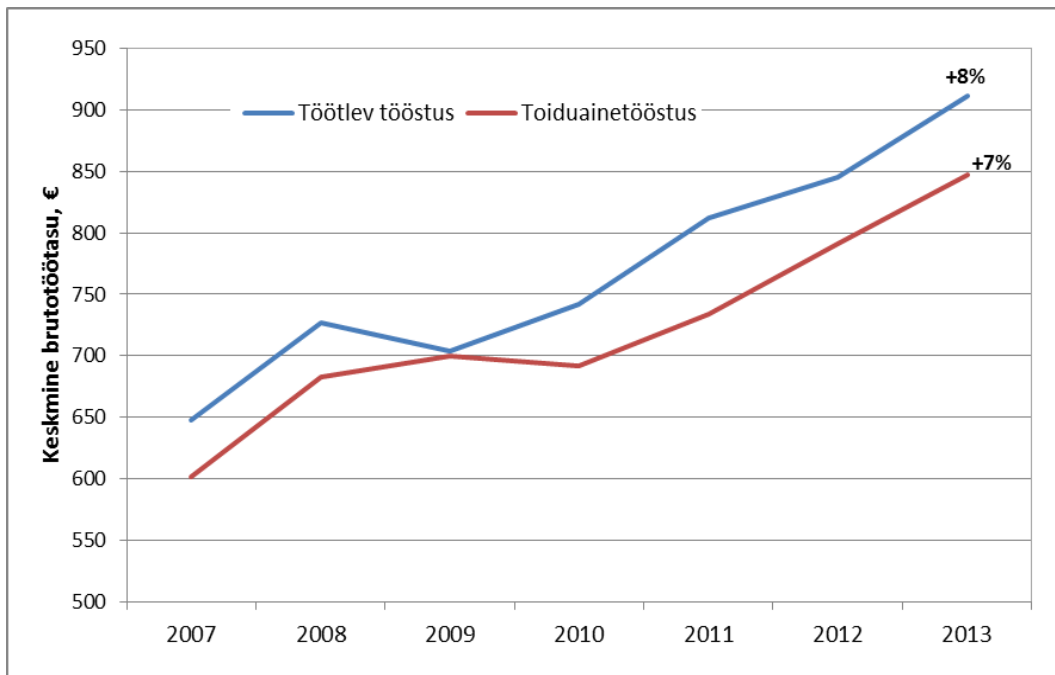
Allikas: Eurostat, PM arvutused

Nii nagu Eestis tervikuna, mõjutas ka toiduainetööstust 2013. aastal professionaalse tööjõu nappusest tulenev palgasurve. Kuigi toiduainetööstuse keskmine töötasu kerkis, jäi see endiselt alla töötleva tööstuse tegevusalade keskmisele (-7%). Toiduainetööstuse keskmine töötasu 2013. aastal oli 847 eurot, mida oli 7% rohkem kui eelneval aastal. Keskmisest suurem kasv oli tegevusaladel, kus maksti toiduainetööstuse keskmisest madalamat töötasu, nt pagari- ja puu- ja köögiviljatööstuses. Samal ajal loomasöötatootvates ettevõtetes, kus keskmine töötasu on ~20% kõrgem toiduainetööstuse keskmisest, kasvas töötasu aastaga vaid 2%.

Eesti Panga prognooside kohaselt⁸ püsib järgnevatel aastatel ilmselt tööjõu vabast liikumisest ja tööealise elanikkonna vähenemisest tulenev palgasurve, kuid ilmselt ei ole kasv enam nii kiire, sest töötasu peab tootlikkusega kooskõlas olema.

⁸ <http://www.eestipank.ee/publikatsioon/rahapoliitika-ja-majandus/2013/rahapoliitika-ja-majandus-22013>

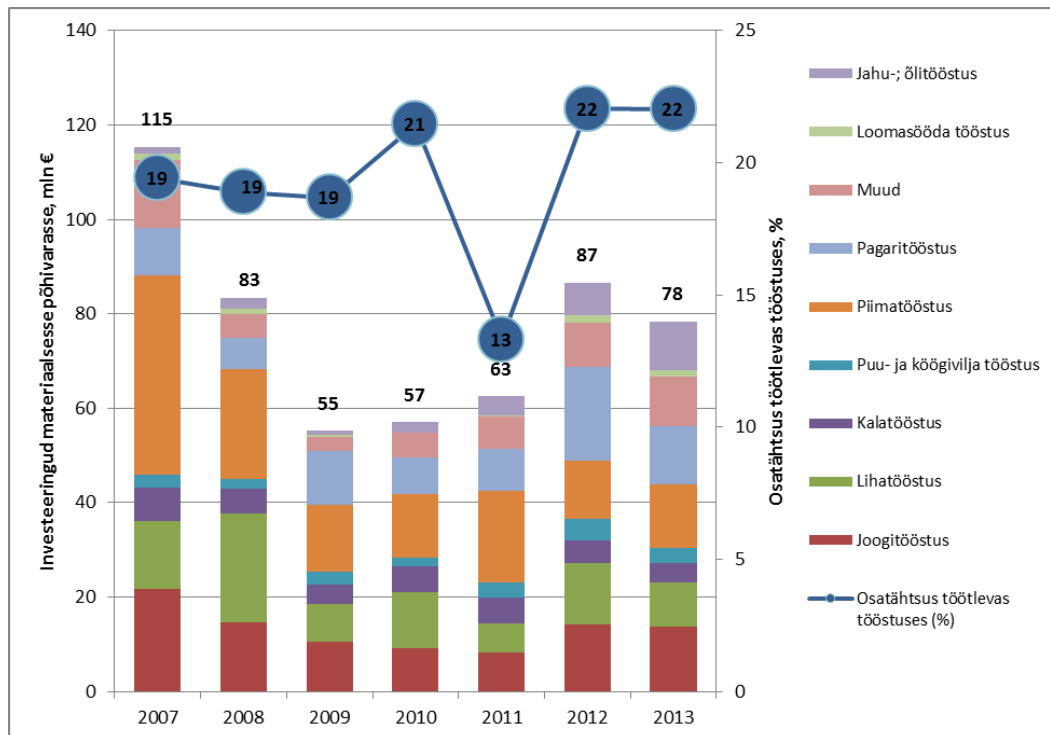
Joonis 8. Keskmine brutotootasu toiduaine- ning töötlevas tööstuses (€)

Allikas: SA, PM arvutused

Investeeringud

Tugev konkurents sunnib tootma efektiivsemalt ning klientide järjest kasvavad vajadused ja kvaliteedinõuded nõuavad ettevõtetelt uute tehnoloogiate kasutuselevõttu, paindlikkust, suuremat tootlikkust ning innovaativsust. Sellest tulenevalt on väga oluline jätkuv investeerimine tootmistehnoloogia moderniseerimisse.

Toiduainetööstuse ettevõtted investeerisid materiaalsesse põhivarasse 2013. aastal 78,4 mln eurot ehk 9,5% (-8,2 mln €) vähem kui eelmisel aastal. Ettevõtete kasumi kahanemine vähendas investeerimisaktiivsust. Samuti oli investeeringuid pidurdavaks teguriks Eesti oluliste kaubanduspartnerite - Soome, Rootsi ja Venemaa tagasihoidlikust majanduskasvust tekkinud ebakindlus, mis võib viia välisnõudluse vähenemiseni.

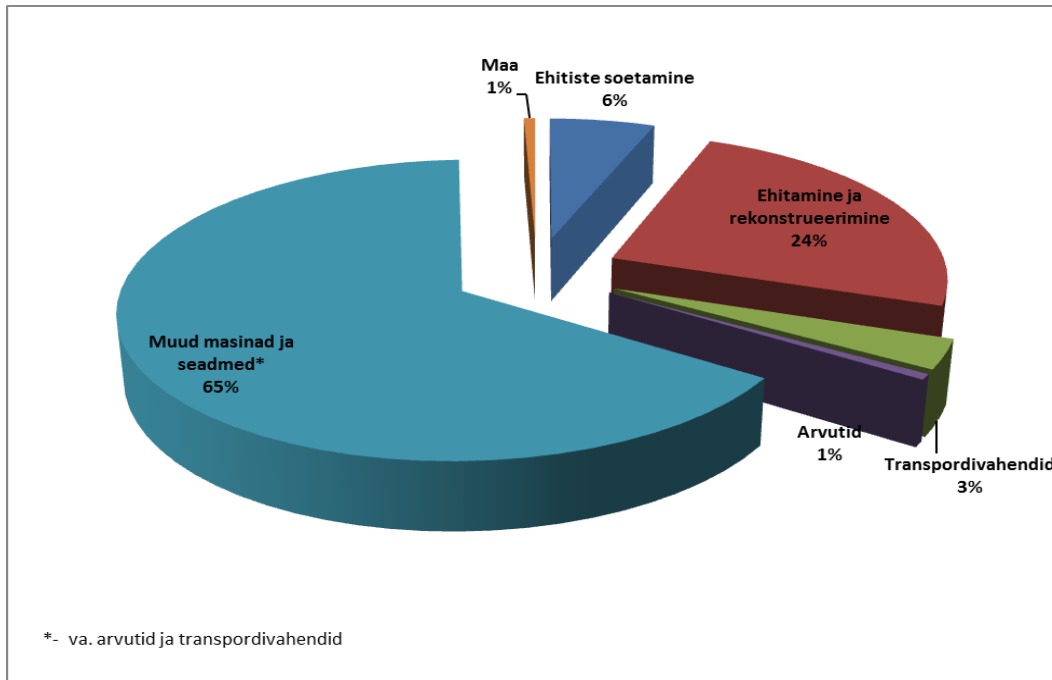
Joonis 9. Toiduainetööstuste investeeringud materiaalsesse põhivarasse (mln €), osatähtsus töötlevas tööstuses (%)

Allikas: SA, PM arvutused

Toiduainetööstuse investeeringutes oli kõige suurem osakaal joogitööstusel, kes tegi 2013. aastal investeeringuid 13,7 mln euro eest, mis moodustas 18% kogu toiduainetööstuse investeeringutest.

Kõige rohkem investeeriti 2013. aastal muudesse masinatesse ja seadmetesse (va arvutid ja transpordivahendid), kokku 51,1 mln euro väärtuses, mis moodustas kogu materiaalsesse põhivarasse tehtud investeeringutest 65%. Hoonete ehitamise ja rekonstrueerimise investeeriti 19,2 mln eurot (24%), ehitiste soetamise 4,6 mln eurot (6%), transpordivahenditesse 2,6 mln eurot (3%), arvutitesse 0,5 mln eurot (1%) ning maasse 0,5 mln eurot (1%).

Võrreldes eelmise aastaga vähenesid kõige enam investeeringud hoonete ehitamise ja rekonstrueerimise (-4,3 mln €).

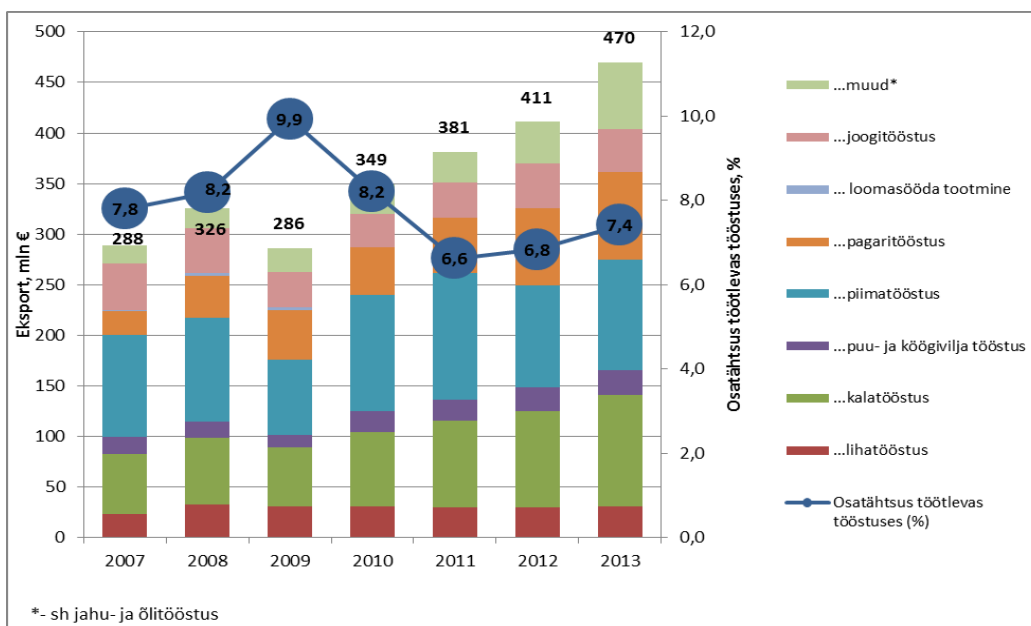
Joonis 10. Investeeringute jaotumine toiduainetööstuses 2013. aastal (%)

Allikas: SA

Kaubandus

EL-i majandus 2013. aastal tasapisi taastus ja sellest tulenevalt suurenes ka välisnõudlus. Välisnõudluse muutus mõjutab oluliselt toiduainetööstuse arengut, kuna toodangust ~40% müüakse välisurule. Esialgsetel andmetel eksportis toiduainetööstus 2013. aastal 470 mln euro eest toodangut, mida oli 14% rohkem kui eelneval aastal. Toiduainetööstuse eksport moodustas 2013. aastal 7,4% töötleva tööstuse toodangu väljaveost.

Täpsemalt on võimalik lugeda toiduainetööstuse kaubavahetuse kohta Põllumajandusministeeriumi kodulehelt (<http://www.agri.ee/kaubandus-ja-turg/>).

Joonis 11. Toiduainetööstuse eksport (mln €)

Allikas: SA

Tabel 1. Toiduainetööstuse koondandmed

	2012	2013	Muutus (%)
<i>Positsioon majanduses</i>			
Ettevõtete arv (juriidiline isik)	454	434	-20
Toodangu väärtus, mln €	1263	1397	+10,6
Toiduainetööstuse toodangu osatähtsus (%)			
..töötlevas tööstuses	14,9	15,5	+0,6pp*
<i>Majandustegevuse näitajad**</i>			
Müügitulu, mln €	1603,3	1765,2	+10,1
Kulud, mln €	1505	1677	+11,4
Kogukasum, mln €	98	89	-9,2
Puhas lisandväärtus, mln €	269	276	+2,6
Toiduainetööstuse lisandväärtuse osakaal (%)			
.. töötlevas tööstuses	13,2	13,0	-0,2pp
Tööviljakus lisandväärtuse alusel, tuh €	20,03	19,99	-0,2
Tööga hõivatute arv toiduainetööstuses	13436	13813	+2,8
Keskmine brutotöötasu, €	791	847	+7,1
<i>Investeeringud</i>			
Investeeringud materiaalsesse põhivarasse, mln €	86,6	78,4	-9,5
...ehitiste soetamine	8,7	4,6	-47,1
...ehitamine ja rekonstrueerimine	23,5	19,2	-18,3
...transpordivahendid	2,8	2,6	-7,1
...arvutid	0,6	0,5	-16,7
...muud masinad ja seadmed	48,1	51,1	+6,2
...maa	2,9	0,5	-82,8
pp- protsendipunkti			
			suurenenud
			vähenenud

Tabel 2. Toiduainetööstuse põhinäitajate aegrida

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Ettevõtete arv (juriidilised isikud)	..	..	..	..	..	..	..	..	393	361	419	454	434
Keskmine tööga hõivatud isikute arv	19359	18735	17446	17249	16645	17427	16805	16320	14658	13688	13390	13436	13813
Kogukasum, mln €	..	50,3	59,6	54,3	53,9	61,6	79,0	75,2	62,6	67,5	77,5	98,2	88,5
Puhas lisandväärtus, mln €	..	155,1	166,3	168,0	176,8	205,5	241,3	254,2	227,5	219,8	235,6	269,1	276,1
Töövõljalikus puhta lisandväärtuse alusel, tuh €	..	8,3	9,5	9,7	10,6	11,8	14,4	15,6	15,5	16,1	17,6	20,0	20,0
Müügitulu, mln €	895,7	850,3	862,9	1007,0	1074,2	1202,3	1344,4	1447,1	1291,4	1332,6	1466,4	1603,3	1765,2
Kulud kokku, mln €	..	800,0	803,2	952,7	1020,3	1140,8	1265,3	1372,0	1228,7	1265,1	1388,9	1505,2	1676,7
Tööjõukulud, mln €	97,8	104,8	106,7	113,7	122,9	144,0	162,3	179,0	164,8	152,3	158,1	170,9	187,6
Toodang, mln €	..	..	670,2	771,8	826,7	953,8	1133,3	1257,5	1092,9	1114,5	1250,9	1263,2	1396,5
Eksport, mln €	..	..	191,0	215,3	226,8	264,5	288,4	326,0	286,2	349,5	381,3	411,0	470,1

Allikas: SA lühiajastatistika andmed